

Historické okolnosti určenia sv. Františka Xaverského za patróna Banskobystrickej diecézy

Založeniu nových diecéz predchádzalo zrušenie Spoločnosti Ježišovej

21.7. 1773 pápež Klement XIV podpísal breve „Dominus ac Redemptor“, ktorým zrušil rehoľu Jezuitov. Nasledujúci deň bol zatknutý generálny predstavený Jezuitov Lorenzo Ricci. Bol uväznený v Anjelskom hrade, kde zomrel 24.11.1775. Pápežský dokument mal byť prečítaný v každom rehoľnom dome a od toho okamihu mali byť jednotlivé komunity Spoločnosti Ježišovej rozpustené. V Banskej Bystrici Jezuiti požehnané účinkovali od roku 1648 a tiež sa ich dotkla skutočnosť zrušenia. Komisármi pre zrušenie kolégia v Banskej Bystrici a misijných domov v Španej Doline, Motyčkách a v Šahách boli: Šimon Fába, ostrihomský kanonik, neskorší bernolákovec a člen Učeného tovarišstva, ďalej Karol Benický, podžupan Zvolenskej stolice a Ján Úrméni, fiškálny úradník Starohorského panstva. Dátum zrušenia určili na 19. október 1773 a do kolégia pozvali aj jezuitov zo Španej Doliny, Motyčiek a Šiah. Kanonik Fába prečítal svoj poverovací dekrét urobil zhromaždeným exhortu o trpezlivosti a dal prečítať pápežské breve. Ako viditeľný znak zrušenia prevzal a pred očami prítomných zničil pečate kolégia a misijných domov. Žiadal vydať históriu domus a účtovné knihy. Prekvapeným a sklamaným Jezuitom vyhlásil v mene pápeža a kráľovského majestátu, že každému z nich, ak sa ukážu vernými sluhami Cirkvi a štátu, bude udelená milosť a finančná podpora. Potom nasledovalo vypočúvanie všetkých členov rehole, ktoré trvalo niekoľko dní. V Banskobystrickom kolégiu bolo vtedy 38 Jezuitov- 28 pátrov, z nich 10 v tretej probácii, 2 magistri a 8 rehoľných bratov. Na Motyčkách boli dvaja pátri a na Španej Doline dvaja. Komisia vymenovala za dočasného správcu kolégia Juraja Zábreckého, dekana a farára v Dubovej. Jezuiti veľmi ťažko niesli, že ich breve zbavilo jurisdikcie, nesmeli sponedať veriacich ani jeden druhého. Každý člen kolégia dostal 100 zlatých na šaty, keďže museli odovzdať rehoľné habity a začať nosiť odev diecéznych kňazov. Väčšina pátrov chceli zostať pôsobiť ako diecézni kňazi na farách a katechéti na školách a gymnáziách. Rektor Michal Ševčík prijal dekrét za farára v Banskej Bystrici a prideliť mu šesť pátrov za kaplánov. Ďalší traja prijali úrad profesorov na Banskobystrickom gymnáziu. Majetok zrušeného kolégia a 44 000 zlatých v hotovosti prevzali komisári politickej a komornej správy. Neskôr všetky prostriedky panovníčka Mária Terézia prideliť novovzniknutej Banskobystrickej diecéze.

Okolnosti založenia Banskobystrickej diecézy a určenia jej katedrály

a hlavného patróna

Zakladajúcu listinu troch nových diecéz vydala panovníčka 15. Januára 1776 vo Viedni a pápež túto skutočnosť definitívne schválil 13.3. 1776, keď vydal zakladajúcu bulu „Regalium principum“. Za prvého biskupa banskobystrickej diecézy bol vymenovaný gróf František Berchtoldt, ktorý po potvrdení pápežom prijal konsekráciu v Dóme sv. Martina v Bratislave 13.10.1776. Príchod biskupa do Banskej Bystrice sa odohral 28.10.1776 o 3. hod. popoludní. Záznamy hovoria, že v ten deň bolo pochmúrne počasie, poprchávalo, ale ani táto skutočnosť nemohla prekaziť sviatočnú náladu veriacich z mesta a širokého okolia. Bis-

kupa uvítalo početné bandérium (sprievod sviatočne oblečených jazdcov na koňoch) pri Kremničke a potom sprevádzalo biskupský koč ku slávobráne na Huštáku, kde čakali na biskupa predstavení mesta a početné kňazstvo z mesta a okolia. Po uvítaní za hlaholu zvonov o štvrtej popoludní biskup vošiel do zámockého kostola Nanebovzatia Panny Márie, kde odznelo slávnostné „Te Deum“ a biskup udelil svojim veriacim prvé arcipastierske požehnanie. Na druhý deň 29. 10. 1776 (utorok) sa konala slávnostná inštalácia biskupa vo farskom kostole v Banskej Bystrici, ktorý na biskupa pôsobil mohutným dojmom a chcel si ho zvoliť za svoju katedrálu.

Pre zaujímavosť uvediem, že pri tejto slávnosti mal biskup oblečený vzácny ornát, ktorý vlastnoručne vyšívala a biskupovi darovala cisárovná Mária Terézia. Mikuláš Mišík spomína, že ešte v 30. rokoch minulého stor. sa tento ornát z panovníčkiným monogramom nachádzal v sakristií katedrálneho kostola sv. Františka Xaverského. Biskup František Bercboldt sa usadil v bývalom jezuitskom kolégiu a z veľkou húževnatosťou sa pustil do organizácie novovzniknutej diecézy. Už začiatkom novembra vymenoval katedrálnu kapitolu, ktorá pozostávala zo šiestich sídelných kanonikov, medzi ktorými boli aj traja ex jezuiti. Začal vyjednávať z predstaviteľmi mesta, keďže mesto bolo patrónom farnosti a malo starobylé právo voľby Banskobystrického farára. Mesto sponzorovalo väčšinu nákladov na rekonštrukciu farského kostola, ktorý bol po požari v auguste 1761 v dezolátnom stave. V tom čase väčšina členov mestského magistrátu boli evanjelici, ktorí neboli nadšení z toho, že sa Banská Bystrica stala sídlom katolíckeho biskupa. V určení farského kostola za katedrálu videli zásah do starobylých mestských práv a dali to biskupovi na vedomie.

Pod vplyvom týchto skutočností biskup na radu kapituly a banskobystrického kňazstva navrhol určiť za katedrálu bývalý jezuitský kostol sv. Františka Xaverského, ktorý bol od roku 1773 opustený. Aj keď tento kostol svojimi rozmermi a výzdobou nezodpovedal nárokom kladeným na katedrálny chrám, predsa len biskup a katedrálna kapitula mohli v ňom slobodne a bez obmedzení vykonávať svoje liturgické slávenia. Tieto skutočnosti prispeli k tomu, že cez Viedenského nuncia, biskup koncom novembra 1776 poslal žiadosť pápežovi Piovi VI., v ktorej žiadal určiť za katedrálu bývalý jezuitský kostol a jeho patróna sv. Františka Xaverského za hlavného patróna novovzniknutej diecézy. Iste ho k tomu viedli aj rady bývalých členov Spoločnosti Ježišovej, ako aj skutočnosť, že sám biskup nosil krstné meno František. Vplyvom týchto historických okolností diecéza dostala svojho patróna. Biskup pri organizovaní diecézy prekonal mnohé prekážky, vykonal nadľudské organizačné dielo, a po 17 rokoch úmornej biskupskej služby zomrel vo Sv. Kríži nad Hronom 14.8. 1793 vo veku 63. rokov.

Sv. František Xaverský – vzor pre kňazov

Sv. František Xaverský je už celých 246 rokov našim nebeským patrónom a orodovníkom. Je vzorom a inšpiráciou najmä pre nás kňazov, ktorí sme inkardinovaní do diecézy: - apoštolská horlivosť za spásu duší a vynaliezavosť v službe a pastorácii v diecéze.

- zmysel pre evanjelizáciu a misie v dnešnej postmodernej dobe
- vernosť a pokora v kňazskej službe pri vonkajších neúspechoch v pastorácií.

ThDr. Gabriel Brendza, dekan – farár, cirkevný historik